

נר הבדלה

אחת מהברכות שמברכין בשעת הבדלה במוצאי שבת, היא ברכת "בורא מאורי האש". בגמ' במסכת ברכות (נג ע"א) מבואר, שברכת נר הבדלה, הינה רק על אש שהודלקה לצורך תאורה אבל אש שהודלקה לצורך בישול, חימום, או לכבודו של אדם חשוב – אין לברך עליה, וכן אין לברך על נר תמיד הדולק בבית הכנסת, נר חנוכה או נר נשמה שהודלק לעילוי נשמתו של נפטר.

הגמ' שם אינה מבארת מדוע לא ניתן לברך על אש שהודלקה שלא לצורך תאורה. מסתבר, שהטעם הוא שגר הבדלה ניתקן כזכר לאדם הראשון שהדליק אש לתאורה במוצאי שבתות, ולכן אף אנו מברכים רק על נר שהודלק לצורך תאורה.

על כל פנים יש לדון במצבים מיוחדים, כגון אש שהודלקה מעיקרא לצורך חימום (כגון: תנור חימום שיש בו עצים בוערים), ללא כוונה ליהנות מאורה לצורך תאורה אך כעבור זמן ארעה הפסקת חשמל, ועתה נהנה מהאש גם לצורך תאורה. הגמ' הנ"ל אינה מפרטת, אבל מהדוגמאות שנוקט רש"י שם בסוגיה (לגבי כבשן ולגבי תנור – עי"ש), נראה שיש צורך שההדלקה עצמה תבוצע לצורך תאורה. אם ההדלקה לא הייתה לצורך תאורה, ורק לאחר זמן השתמשו בו לתאורה – אין מברכים ברכת מאורי האש על נר זה (להלכה למעשה עיין שש"כ פרק סד סע' כז בסופו, וכן גם לגבי נר שהודלק מתוך מטרה כפולה).

רוב עם ישראל נוהג להדליק נר מיוחד לצורך ברכת מאורי האש ולאחר ההבדלה מכבה אותו. לכאורה, על פי האמור לעיל, יש להסתפק האם ניתן לברך על נר זה כיון שמעיקרא הודלק שלא לשם תאורה אלא לשם קיום התקנה לברך על הנר. נראה, שכיון שבשעה שהודלק מטרתו להאיר לצורך הבדלה די בכך (ועיין שש"כ הנ"ל בהערה עט בשם ערוה"ש).

בנוסף, יש הנוהגים להדליק במוצאי שבתות שני נרות (כפי שמדליקים נרות בכניסת שבת). בטעם הדבר יש שכתבו שהסיבה היא ליווי השבת באור כשם שכניסתה היא באור נרות. אולם. לפי דברינו.

יתכן שבסיס המנהג הוא ברצון להדליק נר שמטרתו אורה, שימשיך להאיר את הבית במשך הערב ולא רק לצורך מצות ההבדלה.

מלאכה בשבת ע"י בעלי חיים

איסור מלאכה בשבת נאמר הן על האדם והן על בהמתו כפי שמפורש בעשרת הדברות: "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' א-להיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך" (שמות כ ט-י). גם בפרשת משפטים אנו למדים על שביתת הבהמות: "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת למען ינוח שורך וחמרך..." (שמות כג יב). בפשטות משמע מפסוק זה שמטרת שביתת האדם היא כדי לאפשר לשור ולחמור לנוח, ותמוה לומר שזו היא מטרת מנוחת השבת.

הרמב"ם^א (הלכות שבת פ"כ ה"א-ב), למד מהפסוקים בפרשת משפטים, שהוצאת משא ע"ג בהמה בשבת, אסורה, והמוציא עובר על מצות עשה של "למען ינוח". לכן המחמר (דהיינו המנהיג את הבהמה, ואפילו אם עושה זאת באמצעות קולו) אחר בהמתו כשיש עליה משא, עובר על מצות עשה, אך אינו לוקה (משום שזו מ"ע). לעומתו, מי שחורש עם בהמתו בשבת עובר על הלאו של "לא תעשה כל מלאכה" הנזכר לעיל (הרמב"ן בהשגות לשורש יד' חולק בזה על הרמב"ם, ועיין ספר החינוך מצוה לב).

אמנם, איסור מלאכה של בעל חי בשבת, אינו מחייב את בעליו למנוע ממנו לתלוש עשבים ולאוכלם להנאתו, כיון שמנוחת הבעל חי היא לתלוש עשבים ומניעתו מכך מהווה צער עבורו (כפי שכתב תוס' שבת קכב ע"א ד"ה "מעמיד" עפ"י המכילתא. אמנם עיין שו"ע או"ח שכד יג באיסור אכילה מן המוקצה שמא יאכילה בידו). העולה, על כל פנים, שיש איסור שבהמתו של יהודי תעבוד בשבת, ויש להבין את טעם האיסור.

יש שכתבו שהאיסור הוא כדי שהאדם לא יחשוב על מלאכתו בשבת. אם בעל החי יעבוד עבור האדם בשבת. האדם יעסיק את מחשבתו בעניין

מלך חכם

המלאכה (רמב"ן שמות כ ח). על פי זה מובן שמטרת שביתת הבהמה בשבת איננה עבור הבהמה אלא עבור האדם. אמנם, הב"י (סי' שה) כתב אחרת בשם הירושלמי, שיסוד האיסור הוא למנוע מבעל החי צער בשבת (ועיי"ש לגבי צער שאין בו מלאכה). על פי זאת הביא בשו"ת בנין אב (חלק א סי' יא) שמחלוקת הפוסקים אם איסור שביתת בהמתו נוהג גם ביום טוב (עיי' ב"י תצה), תלויה בשאלה זו: אם יסוד האיסור הוא במלאכת האדם, אין לחלק בין שבת ליום טוב, אך אם יסוד האיסור הוא בצער הבהמה, איסור זה נתחדש בשבת, ואין להקיש ממנו ליו"ט (ועיי' מג"א או"ח תצה ס"ק ה).

בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' קעד), כתב שאדם שיש לו כלב מאומן ומלומד גם לכיבוי חשמל, על פי רמיזתו של בעליו, אסור לבעלים לרמוז לו שייכבה או ידליק את האור מחמת האיסורים הנ"ל. האיסור קיים גם אם ידוע שהכלב רוצה לעשות את רצון הבעלים, משום שבסופו של דבר, הכלב מבצע את המלאכה עבור ישראל. לעומת זאת, שאלה סבוכה יותר היא האם אדם שרוצה ששדהו תנוכש מעשבים יכול להעמיד שם את בהמתו כדי שתתלוש להנאתה את העשבים, והוא ייהנה מניקיון שדהו או שיש לאסור משום מחמר או משום שביתת בהמתו (ועיי' 'אבן העוזר' סי' שכח בדין העמדת עלוקה, ושו"ת אבני נזר או"ח סי' קצו). אמנם, מהילקוט יוסף (סי' שז, עמ' רלב), נראה שמתיר כיבוי האור באמצעות כלב של אדם אחר, שאינו מצווה על שביתתו, ויש לעיין האם החילוק בין כלב שלו לשל אחרים נאמר הן באיסור שביתת בהמתו והן בדין מחמר (ועיי' קצשו"ע מקור חיים פרק פ).

משך הזמן בו נר שבת צריך לדלוק

כתב בשו"ת הלכות קטנות (סי' רמז): "כמה שיעור השמן שיתן בנר של שבת כדי לברך להדליק? תשובה: דבר שמצותו בלילה כל הלילה מצותו (מגילה כ ע"ב)...". על פי פשט דבריו חיוב זמן הדלקת נר שבת הוא כל הלילה ומי שהדליק נר שבת והנר אינו דולק כל הלילה, לא קיים את המצוה כתקנה, ואולי אף ברכתו לבטלה.

אמנם, ראייתו בסיום דבריו מהמשנה במסכת מגילה תמוהה לכאורה, שהרי שם מדובר בעניין אחר. הדיון שם הוא על מצוות שיש לקיימן בלילה, והדין הוא שניתן לקיימם בכל אחת משעות הלילה, אבל אין מכאן ראייה שיש חובה שנר שבת יהיה דולק כל הלילה.

את עצם סברתו של ההלכות קטנות נראה לבאר כך: מכיון שמטרת הדלקת נר שבת היא משום שלום בית, והיינו שיהיה שלום בביתו ולא יתקל בעץ ואבן, טעם זה קיים כל שעות הלילה, ולכן כתב שיש חובה שנר שבת יהיה דולק כל הלילה.

אולם, בשו"ת רב פעלים (ח"ד סי' ל) כתב שהדלקת נר כל הלילה היא רק מצוה מן המובחר, כיון שעיקר חובת הדלקת הנר היא בשעת האכילה, ולא בשאר שעות הלילה. ועוד, שאם אדם מתעורר בלילה אין לו קפידא אם אין אור בבית, וזו הסיבה שאינו חייב להשאיר אור כל הלילה.

1234567

1234567

בספר כבוד שבת (עמ' עט) הפנה לשו"ת מחנה חיים (ח"ג או"ח סי' יט), שהיה מהדר להדליק נר שבת שיהיה דולק כל הלילה, וכן כתב שם בשם הגר"ח פאלג'י, ועוד.

במציאות המוכרת לנו של שימוש בשעון שבת לצורך כיבוי התאורה, קורה שבניגוד ללילות השבוע בהם מי שמתעורר באמצע הלילה להאכיל תינוק וכד' יכול להדליק אור, והוא יושב בצורה נוחה, דוקא בליל שבת שבו יש מצוה של הימצאות אור דולק, הוא מוצא את עצמו יושב בחושך. ועפ"ז נראה שבימינו מעלה גדולה היא להדר ולהשאיר אור כל הלילה, שלא תהיה שבת גרועה משאר ימים, ובאור החשמל ודאי שניתן למנוע התקלות בעץ או באבן. אך מסתבר, שמי שהאור מפריע לו לישון, לא צריך להשאיר אור בחדרו כל הלילה, שהרי עיקר המצוה היא בשעת האכילה וכנ"ל. ועוד, שהנר בא כדי לכבד את השבת, ואם בגלל האור לא יוכל לישון בשבת ודאי שאיז זה כבוד השבת.